

O'zbekiston adabiyoti va san'ati

ЎЗБЕКИСТОН АДАБИЁТИ ВА САНЬЯТИ

Haftalik gazeta • 1956-yil 4-yanvardan chiqa boshlagan

2006-yil, 17-mart

№ 11 (3840)

Пиримкул КОДИРОВ,
Ўзбекистон халиқ ёзувчisi

Соҳибқирон Амир Темур тавалудининг 670 йиллиги

ҚАРШИДАН БОШЛАНГАН ЗАФАРЛАР

Ҳозирги замон ўкувчи тарихий шахслар ва воқеалар ҳақида чин ҳакиқатни билишга катта эхтиёй сезади. Истиқбол шарофати билан Амир Темур ҳаётни ва фоалиятига оид нуфузли тарихий манбалар чоп этилган. Натижада ўкувчининг чин ҳакиқатни билишга булган эхтиёжиниң қондириши имкониятлари кенгайди.

Биз кўйида шу имкониятлардан фойдаланиб, Амир Темурнинг Каршидан бошланган улкан зафарларини илмий бадиа шаклида кўрсатишга интилдик.

Муаллиф

Темурбек Йигирма беш ёшида мўғул истисоидан холос бўлишга қаратилган халқ озодлик ҳаракатига етакчилар кўланган ва Чигатайхон авлоидан бўлган Илестоҳхон билан унинг золги амири Бекичинки 1363-1364 йillardа Ваҳш дарёси бўйида ва Кеш вилоятга маглуб этилган. Эши киркларга борган маккор Амир Хусайн қайноғалик хукуқидан фойдаланиб, Темурбекининг ёнига иттифоқдosh бўйи сукуний киради. Кейинчалик Темурбек унинг гарзали максадларни кўзлаганини сеза бошлиди. «Амир Хусайн менинни галаба ва ютуклиарини кўрмайди, ҳасад, ичини кемирди, ҳамма вакт мени маглуб этиш пайдада бўлиб, фири берил келарди», деб ёзди «Темур тузуларни».

1365 йilda Тошкент билан

Чиноз оралиғида мўғуллар билан бўлган «лой жанг»да Амир Хусайн Темурбекка хиёнат килиб, унинг қўшининг катта талофат кетлигидан. Узи эса ҳарбий кучларни сақлақ қолиб, катта устуњликка эришида ва Турсоннинг бosh қўшина даражасига кўтарила бошлади. Бу ишда унга чингизий хонларнинг қариндоши Амир Мусо ёрдам беради. Амир Хусайн Чингизхон жорий этган шафкатидан ёсқон қонунарига асосланиб, арзимаган гунонлар учун ҳам одамларни қаттэ эттиради. Солиқлар орасидан боку хирождан ташқари амандорларга алоҳида тўланаидиган «шилон», «қўнаға», «саворий», «моли жиҳот» каби шарнидат ўй, факат чингизийлар жорий этган оғир солиқлар ҳам Хусайнбек амандорлари томонидан шафқатсизлик билан ундириларди.

Атрофии мустамлакаличи чингизийлар ўраб олган Амир Хусайн

Давоми иккинчи бетда.

МУНАВВАР ДАРГОХ

Темурйлар тарихи давлат музеи. Пойтахт марказидаги бу муҳташам бино кўпчиликка Амир Темур музейи сифатида ҳам яхши таниш. Негаки, Соҳибқирон бобомиз тавалудининг 660 йиллигига очилган ушбу даргоҳ бугунги кунда Тошкентнинг гўзл тимсолларида бирга айланби қолди. Музей буюк саркарданинг улуғвор ҳайкални қад кўтагран Амир Темур номидаги кўхна хиёбоннинг меъморий ансаблига узукка кўз кўйгандек ярашиб турибди. У ўзбек давлатчилиги тарихи ва халқимизнинг кўп минг йиллик маданиятига қизикувчи юртошаримиз, олим ва тадқиқотчилар, ёшлар, пойтахт мемонларининг ҳам севимли даргоҳига айланган. Музей экспозициялари эса халқимиз тарихи ва бой ўтишининг ўзига хос кўзгусиди.

Куни кече ушбу мунаввар даргоҳда соҳибқирон Амир Темур тавалудининг 670 йиллиги ва мазкур музей ташкил этилганинг ўн йиллигига багишлаб «Ўн йиллик — ўн кўргазма» деб номланган байрам тадбирни бўлиб ўтди. Шу муносабат билан музейга таникли олимлар, ижодкорлар, пойтахт жамоатчилиги намояндлари, талаба-ёшлар ташриф бўйордилар. Тадбирни УзРФА вице-президенти Тўра Мирзаев очди. Ўзбекистон Каҳрамони, Ёзувчилар уюмаси раиси Абдула Орипов, атоқли тарихи шунуш олим Эдвард Тривелдейд, фахрий Эгамизад Кориров ва босқалар бу даргоҳнинг иктишимой-мъянавий ҳаётимиздаги ўрни, халқимизнинг шонли тарихи саҳифаларини идрок этиши ва истиқлолиятни алоҳига кўйиб ўтадиган байрам таддифи. Тадбирни УзРФА вице-президенти Тўра Мирзаев очди. Ўзбекистон Каҳрамони, Ёзувчилар уюмаси раиси Абдула Орипов, атоқли тарихи шунуш олим Эдвард Тривелдейд, фахрий Эгамизад Кориров ва босқалар бу даргоҳнинг иктишимой-мъянавий ҳаётимиздаги ўрни, халқимизнинг шонли тарихи саҳифаларини идрок этиши ва истиқлолиятни алоҳига кўйиб ўтадиган байрам таддифи. Тадбирни УзРФА вице-президенти Тўра Мирзаев очди. Ўзбекистон Каҳрамони, Ёзувчилар уюмаси раиси Абдула Орипов, атоқли тарихи шунуш олим Эдвард Тривелдейд, фахрий Эгамизад Кориров ва босқалар бу даргоҳнинг иктишимой-мъянавий ҳаётимиздаги ўрни, халқимизнинг шонли тарихи саҳифаларини идрок этиши ва истиқлолиятни алоҳига кўйиб ўтадиган байрам таддифи. Тадбирни УзRFA вице-президенти Тўра Мирзаев очди. Ўзбекистон Каҳрамони, Ёзувчилар уюмаси раиси Абдула Орипов, атоқли тарихи шунуш олим Эдвард Тривелдейд, фахрий Эгамизад Кориров ва босқалар бу даргоҳнинг иктишимой-мъянавий ҳаётимиздаги ўрни, халқимизнинг шонли тарихи саҳифаларини идрок этиши ва истиқлолиятни алоҳига кўйиб ўтадиган байрам таддифи. Тадбирни УзRFA вице-президенти Тўра Мирзаев очди. Ўзбекистон Каҳрамони, Ёзувчилар уюмаси раиси Абдула Орипов, атоқли тарихи шунуш олим Эдвард Тривелдейд, фахрий Эгамизад Кориров ва босқалар бу даргоҳнинг иктишимой-мъянавий ҳаётимиздаги ўрни, халқимизнинг шонли тарихи саҳифаларини идрок этиши ва истиқлолиятни алоҳига кўйиб ўтадиган байрам таддифи. Тадбирни УзRFA вице-президенти Тўра Мирзаев очди. Ўзбекистон Каҳрамони, Ёзувчилар уюмаси раиси Абдула Орипов, атоқли тарихи шунуш олим Эдвард Тривелдейд, фахрий Эгамизад Кориров ва босқалар бу даргоҳнинг иктишимой-мъянавий ҳаётимиздаги ўрни, халқимизнинг шонли тарихи саҳифаларини идрок этиши ва истиқлолиятни алоҳига кўйиб ўтадиган байрам таддифи. Тадбирни УзRFA вице-президенти Тўра Мирзаев очди. Ўзбекистон Каҳрамони, Ёзувчилар уюмаси раиси Абдула Орипов, атоқли тарихи шунуш олим Эдвард Тривелдейд, фахрий Эгамизад Кориров ва босқалар бу даргоҳнинг иктишимой-мъянавий ҳаётимиздаги ўрни, халқимизнинг шонли тарихи саҳифаларини идрок этиши ва истиқлолиятни алоҳига кўйиб ўтадиган байрам таддифи. Тадбирни УзRFA вице-президенти Тўра Мирзаев очди. Ўзбекистон Каҳрамони, Ёзувчилар уюмаси раиси Абдула Орипов, атоқли тарихи шунуш олим Эдвард Тривелдейд, фахрий Эгамизад Кориров ва босқалар бу даргоҳнинг иктишимой-мъянавий ҳаётимиздаги ўрни, халқимизнинг шонли тарихи саҳифаларини идрок этиши ва истиқлолиятни алоҳига кўйиб ўтадиган байрам таддифи. Тадбирни УзRFA вице-президенти Тўра Мирзаев очди. Ўзбекистон Каҳрамони, Ёзувчилар уюмаси раиси Абдула Орипов, атоқли тарихи шунуш олим Эдвард Тривелдейд, фахрий Эгамизад Кориров ва босқалар бу даргоҳнинг иктишимой-мъянавий ҳаётимиздаги ўрни, халқимизнинг шонли тарихи саҳифаларини идрок этиши ва истиқлолиятни алоҳига кўйиб ўтадиган байрам таддифи. Тадбирни УзRFA вице-президенти Тўра Мирзаев очди. Ўзбекистон Каҳрамони, Ёзувчилар уюмаси раиси Абдула Орипов, атоқли тарихи шунуш олим Эдвард Тривелдейд, фахрий Эгамизад Кориров ва босқалар бу даргоҳнинг иктишимой-мъянавий ҳаётимиздаги ўрни, халқимизнинг шонли тарихи саҳифаларини идрок этиши ва истиқлолиятни алоҳига кўйиб ўтадиган байрам таддифи. Тадбирни УзRFA вице-президенти Тўра Мирзаев очди. Ўзбекистон Каҳрамони, Ёзувчилар уюмаси раиси Абдула Орипов, атоқли тарихи шунуш олим Эдвард Тривелдейд, фахрий Эгамизад Кориров ва босқалар бу даргоҳнинг иктишимой-мъянавий ҳаётимиздаги ўрни, халқимизнинг шонли тарихи саҳифаларини идрок этиши ва истиқлолиятни алоҳига кўйиб ўтадиган байрам таддифи. Тадбирни УзRFA вице-президенти Тўра Мирзаев очди. Ўзбекистон Каҳрамони, Ёзувчилар уюмаси раиси Абдула Орипов, атоқли тарихи шунуш олим Эдвард Тривелдейд, фахрий Эгамизад Кориров ва босқалар бу даргоҳнинг иктишимой-мъянавий ҳаётимиздаги ўрни, халқимизнинг шонли тарихи саҳифаларини идрок этиши ва истиқлолиятни алоҳига кўйиб ўтадиган байрам таддифи. Тадбирни УзRFA вице-президенти Тўра Мирзаев очди. Ўзбекистон Каҳрамони, Ёзувчилар уюмаси раиси Абдула Орипов, атоқли тарихи шунуш олим Эдвард Тривелдейд, фахрий Эгамизад Кориров ва босқалар бу даргоҳнинг иктишимой-мъянавий ҳаётимиздаги ўрни, халқимизнинг шонли тарихи саҳифаларини идрок этиши ва истиқлолиятни алоҳига кўйиб ўтадиган байрам таддифи. Тадбирни УзRFA вице-президенти Тўра Мирзаев очди. Ўзбекистон Каҳрамони, Ёзувчилар уюмаси раиси Абдула Орипов, атоқли тарихи шунуш олим Эдвард Тривелдейд, фахрий Эгамизад Кориров ва босқалар бу даргоҳнинг иктишимой-мъянавий ҳаётимиздаги ўрни, халқимизнинг шонли тарихи саҳифаларини идрок этиши ва истиқлолиятни алоҳига кўйиб ўтадиган байрам таддифи. Тадбирни УзRFA вице-президенти Тўра Мирзаев очди. Ўзбекистон Каҳрамони, Ёзувчилар уюмаси раиси Абдула Орипов, атоқли тарихи шунуш олим Эдвард Тривелдейд, фахрий Эгамизад Кориров ва босқалар бу даргоҳнинг иктишимой-мъянавий ҳаётимиздаги ўрни, халқимизнинг шонли тарихи саҳифаларини идрок этиши ва истиқлолиятни алоҳига кўйиб ўтадиган байрам таддифи. Тадбирни УзRFA вице-президенти Тўра Мирзаев очди. Ўзбекистон Каҳрамони, Ёзувчилар уюмаси раиси Абдула Орипов, атоқли тарихи шунуш олим Эдвард Тривелдейд, фахрий Эгамизад Кориров ва босқалар бу даргоҳнинг иктишимой-мъянавий ҳаётимиздаги ўрни, халқимизнинг шонли тарихи саҳифаларини идрок этиши ва истиқлолиятни алоҳига кўйиб ўтадиган байрам таддифи. Тадбирни УзRFA вице-президенти Тўра Мирзаев очди. Ўзбекистон Каҳрамони, Ёзувчилар уюмаси раиси Абдула Орипов, атоқли тарихи шунуш олим Эдвард Тривелдейд, фахрий Эгамизад Кориров ва босқалар бу даргоҳнинг иктишимой-мъянавий ҳаётимиздаги ўрни, халқимизнинг шонли тарихи саҳифаларини идрок этиши ва истиқлолиятни алоҳига кўйиб ўтадиган байрам таддифи. Тадбирни УзRFA вице-президенти Тўра Мирзаев очди. Ўзбекистон Каҳрамони, Ёзувчилар уюмаси раиси Абдула Орипов, атоқли тарихи шунуш олим Эдвард Тривелдейд, фахрий Эгамизад Кориров ва босқалар бу даргоҳнинг иктишимой-мъянавий ҳаётимиздаги ўрни, халқимизнинг шонли тарихи саҳифаларини идрок этиши ва истиқлолиятни алоҳига кўйиб ўтадиган байрам таддифи. Тадбирни УзRFA вице-президенти Тўра Мирзаев очди. Ўзбекистон Каҳрамони, Ёзувчилар уюмаси раиси Абдула Орипов, атоқли тарихи шунуш олим Эдвард Тривелдейд, фахрий Эгамизад Кориров ва босқалар бу даргоҳнинг иктишимой-мъянавий ҳаётимиздаги ўрни, халқимизнинг шонли тарихи саҳифаларини идрок этиши ва истиқлолиятни алоҳига кўйиб ўтадиган байрам таддифи. Тадбирни УзRFA вице-президенти Тўра Мирзаев очди. Ўзбекистон Каҳрамони, Ёзувчилар уюмаси раиси Абдула Орипов, атоқли тарихи шунуш олим Эдвард Тривелдейд, фахрий Эгамизад Кориров ва босқалар бу даргоҳнинг иктишимой-мъянавий ҳаётимиздаги ўрни, халқимизнинг шонли тарихи саҳифаларини идрок этиши ва истиқлолиятни алоҳига кўйиб ўтадиган байрам таддифи. Тадбирни УзRFA вице-президенти Тўра Мирзаев очди. Ўзбекистон Каҳрамони, Ёзувчилар уюмаси раиси Абдула Орипов, атоқли тарихи шунуш олим Эдвард Тривелдейд, фахрий Эгамизад Кориров ва босқалар бу даргоҳнинг иктишимой-мъянавий ҳаётимиздаги ўрни, халқимизнинг шонли тарихи саҳифаларини идрок этиши ва истиқлолиятни алоҳига кўйиб ўтадиган байрам таддифи. Тадбирни УзRFA вице-президенти Тўра Мирзаев очди. Ўзбекистон Каҳрамони, Ёзувчилар уюмаси раиси Абдула Орипов, атоқли тарихи шунуш олим Эдвард Тривелдейд, фахрий Эгамизад Кориров ва босқалар бу даргоҳнинг иктишимой-мъянавий ҳаётимиздаги ўрни, халқимизнинг шонли тарихи саҳифаларини идрок этиши ва истиқлолиятни алоҳига кўйиб ўтадиган байрам таддифи. Тадбирни УзRFA вице-президенти Тўра Мирзаев очди. Ўзбекистон Каҳрамони, Ёзувчилар уюмаси раиси Абдула Орипов, атоқли тарихи шунуш олим Эдвард Тривелдейд, фахрий Эгамизад Кориров ва босқалар бу даргоҳнинг иктишимой-мъянавий ҳаётимиздаги ўрни, халқимизнинг шонли тарихи саҳифаларини идрок этиши ва истиқлолиятни алоҳига кўйиб ўтадиган байрам таддифи. Тадбирни УзRFA вице-президенти Тўра Мирзаев очди. Ўзбекистон Каҳрамони, Ёзувчилар уюмаси раиси Абдула Орипов, атоқли тарихи шунуш олим Эдвард Тривелдейд, фахрий Эгамизад Кориров ва босқалар бу даргоҳнинг иктишимой-мъянавий ҳаётимиздаги ўрни, халқимизнинг шонли тарихи саҳифаларини идрок этиши ва истиқлолиятни алоҳига кўйиб ўтадиган байрам таддифи. Тадбирни УзRFA вице-президенти Тўра Мирзаев очди. Ўзбекистон Каҳрамони, Ёзувчилар уюмаси раиси Абдула Орипов, атоқли тарихи шунуш олим Эдвард Тривелдейд, фахрий Эгамизад Кориров ва босқалар бу даргоҳнинг иктишимой-мъянавий ҳаётимиздаги ўрни, халқимизнинг шонли тарихи саҳифаларини идрок этиши ва истиқлолиятни алоҳига кўйиб ўтадиган байрам таддифи. Тадбирни УзRFA вице-президенти Тўра Мирзаев очди. Ўзбекистон Каҳрамони, Ёзувчилар уюмаси раиси Абдула Орипов, атоқли тарихи шунуш олим Эдвард Тривелдейд, фахрий Эгамизад Кориров ва босқалар бу даргоҳнинг иктишимой-мъянавий ҳаётимиздаги ўрни, халқимизнинг шонли тарихи саҳифаларини идрок этиши ва истиқлолиятни алоҳига кўйиб ўтадиган байрам таддифи. Тадбирни УзRFA вице-президенти Тўра Мирзаев очди. Ўзбекистон Каҳрамони, Ёзувчилар уюмаси раиси Абдула Орипов, атоқли тарихи шунуш олим Эдвард Тривелдейд, фахрий Эгамизад Кориров ва босқалар бу даргоҳнинг иктишимой-мъянавий ҳаётимиздаги ўрни, халқимизнинг шонли тарихи саҳифаларини идрок этиши ва истиқлолиятни алоҳига кўйиб ўтадиган байрам таддифи. Тадбирни УзRFA вице-президенти Тўра Мирзаев очди. Ўзбекистон Каҳрамони, Ёзувчил

Абдулла Ориповнинг аруз вазнидаги шеърлари кўп эмас ва бу табий ходир. Зоро, замонавий шоирларнинг арузга муносабатида иккичолни хисобга олмок зарур. Биринчидан, шेъриятимизда аруз ҳукмронлик қилган давр биздан анча узоқлашган, бугунги ўзбек шеъриятининг асосий вазни бармоқдир. Иккинчидан, аруз — замонавий шоир учун бир имтиҳон ва ўзини бу имтиҳонга чоғлаганлар учунлик кўп эмас.

Абдулла Ориповнинг аруздаги биринчи шеъри 24 ёшида билгилан. Бу 1965 йилга тўғри келади. Мумтоз адабий меросига, журналдан, аргазига ўша йиллардаги муносабат адабиёт билан қизиккан кишиларга яхши маълум. Ўша даврда арузда ёзилган шеърлар миллӣ қадирларнинг нисбатан авторитар муносабатга карши ҳалқларвада ижодкорлар ички исёчининг бир қўришини эди.

Шоир аруздаги дастлабки шеърини анъанашиб ишикни мавзуда битди. «Әтгали» улуб Алишер Навоийнинг «Тун ақшом келди кулбам сори ул гулрүх шитоб айлаб», «Ну шу бўлгай иковлон маст бўлсан васл болгид», «Ҳаво шу эрди ю олимда бир қадаҳ майн ноб» сингари воқебанд газалларини ёдга солади. Ўндан анъанавий Шарқ ғазалиётининг маъшука жафкорлиги мотивлари билан тўйнган майин насими уғуриб туради. Муаллифнинг ўзи ҳам дор бўлмокка шайланган кокиллар, маъшука билан рагобатда мағлуб бўлиб сўзлабтаган гуллар, сакни боғдан ҳайқириб чиқсан Ҳофиз образлари воситасида шеърдаги мумтозона руҳни кучтиришга ургани сезилиб туради. Дастлабки маъшининг мактайдаб шоир аруз хажидаги армонини, унга мафтункорлигини очик ифода этади:

Не ажаб, майдон тошился мен учун ҳам деб эдим,
Ўзга бир дилдор билан аруза бозор эттади.

Дастлабки қашарда Абдулла Орипов арузда хам анъанавийлик кулига ўшбак кўринади. «Сахни бор», «хечраи зар», «шархи дил», «жохили нокас», «шарлап иқбол», «кулбай ишк» сингари изофафи бирималар; Ҳофиз, Қайс, агёр, шайх, соч, «нун лаб», «хилодик комат» образлари; хотто тўйғидан-тўғри мумтоз шеърларни лексик қаватларидан истеъмолга тортилган «доми ишк», «чархи қақройт», «шўйли бадхў», «васл уй», «не тонг», «бўлпаким», «ғайр эли» каби сўз ва иборалар; миллий шеърнинг хотоба билан раамал ва ҳажаб бахлари ўқувчи кўнглига туркий сўннинг олти даврлари нафасини олиб киради. Аммо Абдулла Орипов «бир хил, бир хил, бир хил» аруз ичада ҳам Абдулла Ориповидан ва бунга кўйидаги таҳлиллар асносида ишонч хосин этами.

«Он вафотига»ни ўқиймиз:

Маконда ломаконсан, энди қайдан излагайдурман,
Фирғоним кимга айтаб, кимга сендан сўзлагайдурман.

Бирорвлар мотамида оху фарёд айлаган эрдим,
Сенинг-чун, эй, гарийим, ич-ичимдан бўзлагайдурман.

Шеър кутилмаган бир ифода билан бошланади: маконда ломаконсан, яхни маконда маконизсан, жойсизсан... Бу шоирона лутфими? Еҳуд сўз ўйиними? Асло. Улимнинг, мангу айрилигининг ҳар биримизни қачонларидан чексиз ҳасратлар гидробига солиб эзган, ҳаммамиз идрок этисада, аммо ифодалаб берга чоғлаган, ҳаммамизизигига 25 ёшида шоир ана шундай лисонини шаш топиб берган. «Энди қайдан («кай ой ер») — маконга ишора қуловчи олмош» изламок, «бўзламок» — марсия руҳидаги жуда кўп шеърларнинг доимий «йўлдош» и бўса-да, ҳамма вакт ҳам манс шу тўртлигидаги каби ўзининг сабаблари («маконда ломаконсан»), поэтичанинг олтичидан билан равшанлашиб турмайди. Оксиморон усулни ҳамда бадий анікливи кўллаш билан түгулгар манзараси реаллаши, анъанавий ифода охорли тус олади.

Бундан ташкири, «макон», «ломакон» тушунчалари орқали 1-мисра 4-мисра билан боғланади: шоир онага нисбатан ишлатиш мумкин бўлган «азизим», «мунисим», «мехрибоним» сингари ўнлаб сифатлашларни эмас, «гарифим»ни ташлайди. «Ғариф» ҳам айлан ўрин, макон тушунчалини билан боғланган бўлиб, мусофири, бошқа жойдан келган, кимасиз маъноловини англатади.

Тўртлидаги инсон психологиясининг нозиги бир жиҳати очиб берилган: гарчи «бирорвлар мотами» ибораси «мен ва биз» мағкурасидан лофтургувчиларга фалали тулолса-да, «бирорвлар мотами» ва «узимнинг мотами» — бор гар. Халқ топиб айтган: «Тут тушган жойини кўйдиради». Айрилиқ, модомики, сенинг вужудинга, конингга, қалбинга дахлор бир кишига кўл чўзган экан, ҳаётингда чинакар бир бўшлиқ пайдо

бўлган ва уни тўлдириш энди имконисиз экан, бу — сенинг мотамингиди. Ўнда оху фарёд чекмоқлика ҳолинг қолмайди; ўнда ўша азиз инсон сиймосини кўз олингда кайта-қайта жонтириби, у билан кечган ҳар бир лаҳзани хотиринга тиқлаб, қайтаси у дамларнинг чорасиз согинчи ўтраб иҷ-ичигандан бўйлайсан. Бу тўртликининг қалбимизга якиниги шундади:

Шоир яна бир тўртлигини аруза битган:

Алвидо, деб қўлларимга бойладин бир тола соч,
Ошик ахли ичра кимни сайддинг, бир тола соч?

Колди умрим доми ишқда, соч каби ҳолим забун,
Толемини тола-тола айладинг, бир тола соч.

Ёрнинг ҳар балоларга гирифтор этувчи сочи, зуғлари ҳақида не-не ўтли байтар битимаган? Аммо у сочларнинг бир толасига шеър бағишлаган шоир яна қайда бор?! Бу мўъказига тўртликинин ҳуқиқиниз билан Шарқнинг сехру синоатларга тўла мағфунар эртаклари, бир тола соч воситасида макону замонларни писанд этмай хозир бўлгачи ҳақаронлар, маъшуқанинг дона холига шаҳарларни бағишlab юргарон шоирлар хотирингизга келади.

Шоир яна бир тўртлигини аруза битган:

Алвидо, деб қўлларимга бойладин бир тола соч,
Киммат омин айтди, айтмай зарра бисмилло бу кун.

Колди умрим доми ишқда, соч каби ҳолим забун,
Толемини тола-тола айладинг, бир тола соч.

Ёрнинг ҳар балоларга гирифтор этувчи сочи, зуғлари ҳақида не-не ўтли байтар битимаган? Аммо у сочларнинг бир толасига шеър бағишлаган шоир яна қайда бор?! Бу мўъказига тўртликинин ҳуқиқиниз билан Шарқнинг сехру синоатларга тўла мағфунар эртаклари, бир тола соч воситасида макону замонларни писанд этмай хозир бўлгачи ҳақаронлар, маъшуқанинг дона холига шаҳарларни бағишlab юргарон шоирлар хотирингизга келади.

Шоир яна бир тўртлигини аруза битган:

Алвидо, деб қўлларимга бойладин бир тола соч,
Киммат омин айтди, айтмай зарра бисмилло бу кун.

Колди умрим доми ишқда, соч каби ҳолим забун,
Толемини тола-тола айладинг, бир тола соч.

Ёрнинг ҳар балоларга гирифтор этувчи сочи, зуғлари ҳақида не-не ўтли байтар битимаган? Аммо у сочларнинг бир толасига шеър бағишлаган шоир яна қайда бор?! Бу мўъказига тўртликинин ҳуқиқиниз билан Шарқнинг сехру синоатларга тўла мағфунар эртаклари, бир тола соч воситасида макону замонларни писанд этмай хозир бўлгачи ҳақаронлар, маъшуқанинг дона холига шаҳарларни бағишlab юргарон шоирлар хотирингизга келади.

Шоир яна бир тўртлигини аруза битган:

Алвидо, деб қўлларимга бойладин бир тола соч,
Киммат омин айтди, айтмай зарра бисмилло бу кун.

Колди умрим доми ишқда, соч каби ҳолим забун,
Толемини тола-тола айладинг, бир тола соч.

Ёрнинг ҳар балоларга гирифтор этувчи сочи, зуғлари ҳақида не-не ўтли байтар битимаган? Аммо у сочларнинг бир толасига шеър бағишлаган шоир яна қайда бор?! Бу мўъказига тўртликинин ҳуқиқиниз билан Шарқнинг сехру синоатларга тўла мағфунар эртаклари, бир тола соч воситасида макону замонларни писанд этмай хозир бўлгачи ҳақаронлар, маъшуқанинг дона холига шаҳарларни бағишlab юргарон шоирлар хотирингизга келади.

Шоир яна бир тўртлигини аруза битган:

Алвидо, деб қўлларимга бойладин бир тола соч,
Киммат омин айтди, айтмай зарра бисмилло бу кун.

Колди умрим доми ишқда, соч каби ҳолим забун,
Толемини тола-тола айладинг, бир тола соч.

Ёрнинг ҳар балоларга гирифтор этувчи сочи, зуғлари ҳақида не-не ўтли байтар битимаган? Аммо у сочларнинг бир толасига шеър бағишлаган шоир яна қайда бор?! Бу мўъказига тўртликинин ҳуқиқиниз билан Шарқнинг сехру синоатларга тўла мағфунар эртаклари, бир тола соч воситасида макону замонларни писанд этмай хозир бўлгачи ҳақаронлар, маъшуқанинг дона холига шаҳарларни бағишlab юргарон шоирлар хотирингизга келади.

Шоир яна бир тўртлигини аруза битган:

Алвидо, деб қўлларимга бойладин бир тола соч,
Киммат омин айтди, айтмай зарра бисмилло бу кун.

Колди умрим доми ишқда, соч каби ҳолим забун,
Толемини тола-тола айладинг, бир тола соч.

Ёрнинг ҳар балоларга гирифтор этувчи сочи, зуғлари ҳақида не-не ўтли байтар битимаган? Аммо у сочларнинг бир толасига шеър бағишлаган шоир яна қайда бор?! Бу мўъказига тўртликинин ҳуқиқиниз билан Шарқнинг сехру синоатларга тўла мағфунар эртаклари, бир тола соч воситасида макону замонларни писанд этмай хозир бўлгачи ҳақаронлар, маъшуқанинг дона холига шаҳарларни бағишlab юргарон шоирлар хотирингизга келади.

Шоир яна бир тўртлигини аруза битган:

Алвидо, деб қўлларимга бойладин бир тола соч,
Киммат омин айтди, айтмай зарра бисмилло бу кун.

Колди умрим доми ишқда, соч каби ҳолим забун,
Толемини тола-тола айладинг, бир тола соч.

Ёрнинг ҳар балоларга гирифтор этувчи сочи, зуғлари ҳақида не-не ўтли байтар битимаган? Аммо у сочларнинг бир толасига шеър бағишлаган шоир яна қайда бор?! Бу мўъказига тўртликинин ҳуқиқиниз билан Шарқнинг сехру синоатларга тўла мағфунар эртаклари, бир тола соч воситасида макону замонларни писанд этмай хозир бўлгачи ҳақаронлар, маъшуқанинг дона холига шаҳарларни бағишlab юргарон шоирлар хотирингизга келади.

Шоир яна бир тўртлигини аруза битган:

Алвидо, деб қўлларимга бойладин бир тола соч,
Киммат омин айтди, айтмай зарра бисмилло бу кун.

Колди умрим доми ишқда, соч каби ҳолим забун,
Толемини тола-тола айладинг, бир тола соч.

Ёрнинг ҳар балоларга гирифтор этувчи сочи, зуғлари ҳақида не-не ўтли байтар битимаган? Аммо у сочларнинг бир толасига шеър бағишлаган шоир яна қайда бор?! Бу мўъказига тўртликинин ҳуқиқиниз билан Шарқнинг сехру синоатларга тўла мағфунар эртаклари, бир тола соч воситасида макону замонларни писанд этмай хозир бўлгачи ҳақаронлар, маъшуқанинг дона холига шаҳарларни бағишlab юргарон шоирлар хотирингизга келади.

Шоир яна бир тўртлигини аруза битган:

Алвидо, деб қўлларимга бойладин бир тола соч,
Киммат омин айтди, айтмай зарра бисмилло бу кун.

Колди умрим доми ишқда, соч каби ҳолим забун,
Толемини тола-тола айладинг, бир тола соч.

Ёрнинг ҳар балоларга гирифтор этувчи сочи, зуғлари ҳақида не-не ўтли байтар битимаган? Аммо у сочларнинг бир толасига шеър бағишлаган шоир яна қайда бор?! Бу мўъказига тўртликинин ҳуқиқиниз билан Шарқнинг сехру синоатларга тўла мағфунар эртаклари, бир тола соч воситасида макону замонларни писанд этмай хозир бўлгачи ҳақаронлар, маъшуқанинг дона холига шаҳарларни бағишlab юргарон шоирлар хотирингизга келади.

Шоир яна бир тўртлигини аруза битган:

Алвидо, деб қўлларимга бойладин бир тола соч,
Киммат омин айтди, айтмай зарра бисмилло бу кун.

Колди умрим доми ишқда, соч каби ҳолим забун,
Толемини тола-тола айладинг, бир тола соч.

Ёрнинг ҳар балоларга гирифтор этувчи сочи, зуғлари ҳақида не-не ўтли байтар битимаган? Аммо у сочларнинг бир толасига шеър бағишлаган шоир яна қайда бор?! Бу мўъказига тўртликинин ҳуқиқиниз билан Шарқнинг сехру синоатларга тўла мағфунар эртаклари

Болали хотирапидан-да ўткиррок, саимимирик хотира бўлмаса керак. Зеро унинг оддигина нуткаси ҳам завъ, ҳам маҳзун кайфит ўйготиш мумкин. Кўпичка маҳзун хотирапарни завъ енгуб кетади. Мен кекса аводимишнинг айримларига таниш, ёшларнинг эса, унчлик хара ёдига тушмайдиган бир инсон хакида сўзламокчиман. Бир хакда эсласа, кўнглимда доим бахор кезгандай булди. Кўз одимдага ўзбек театрининг мукаддаса поэзия саҳнаси, неғадир унинг залворли пардасию залтўла томошибон келади.

...Мен бола бўлсам-да, ўзимиздан таралган нурини чукур хис кила олардим. Театр санъатига бўлган бу меҳр нури дутор новалорни, хонадонимиздан таралувчи кўшикларга сингиб кетарди. Бу кўшикларни Хабибулла амаким айтадилар:

Хижрон тунинг жафоси-ла жон
бўлди бекарор,
бўлди сирим бутун жаҳон
аҳлига ошкор...

«Сегоҳ» туласида ҳеч ким унинг руҳидан чиқиб кета олмасди. Зум ўтмае-

роз ишлаганларидан сўнг Тошкентга — Давлат мусикали театрига яккахон-солист сифатида чакириладилар. Сабаби театр Москвада булдиган ўзбек санъати декадасига тайёргарлиқ кўраётган ва унга янги овозлар зарур эди. 1937 йилнинг май ойидага ўтказилган бу декадада «Фарҳод ва Ширин» ҳамда «Улусара» драматига намойши этилди.

Московдан кайтган эса кун тартибига опера спектакларини яратиш масаласи кўйилган. Шу бўёсоз қозларнинг биринчи операси «Эр Таргин»га мурожаат этилди. Ҳатто бир гурх санъаткорлар тажриба алмашмоқ учун Жалиловлар кўйасталадилар. Асар фронт ва фронт оркасидаги жўшик, айни вакта ташвиши хәётга багишланган. Унда чойхоначи-ошоз Мамарасул образини Ҳабиб Саъдий яратган эдилар.

Театр сафарларига тез-тез чиқиб турарди. Ҳабиб Саъдий ҳамиши фаол эдилар. Афуски, навбатдаги сафар катта нохушик келтириди. Каттиқ шамомлаш авжига чиқиб, жиддий даволаниш зарур бўди. Амаким 1944 йилнинг 10 январ куни ўзлари севгян опера театридан кетишига мажбур бўлдилар.

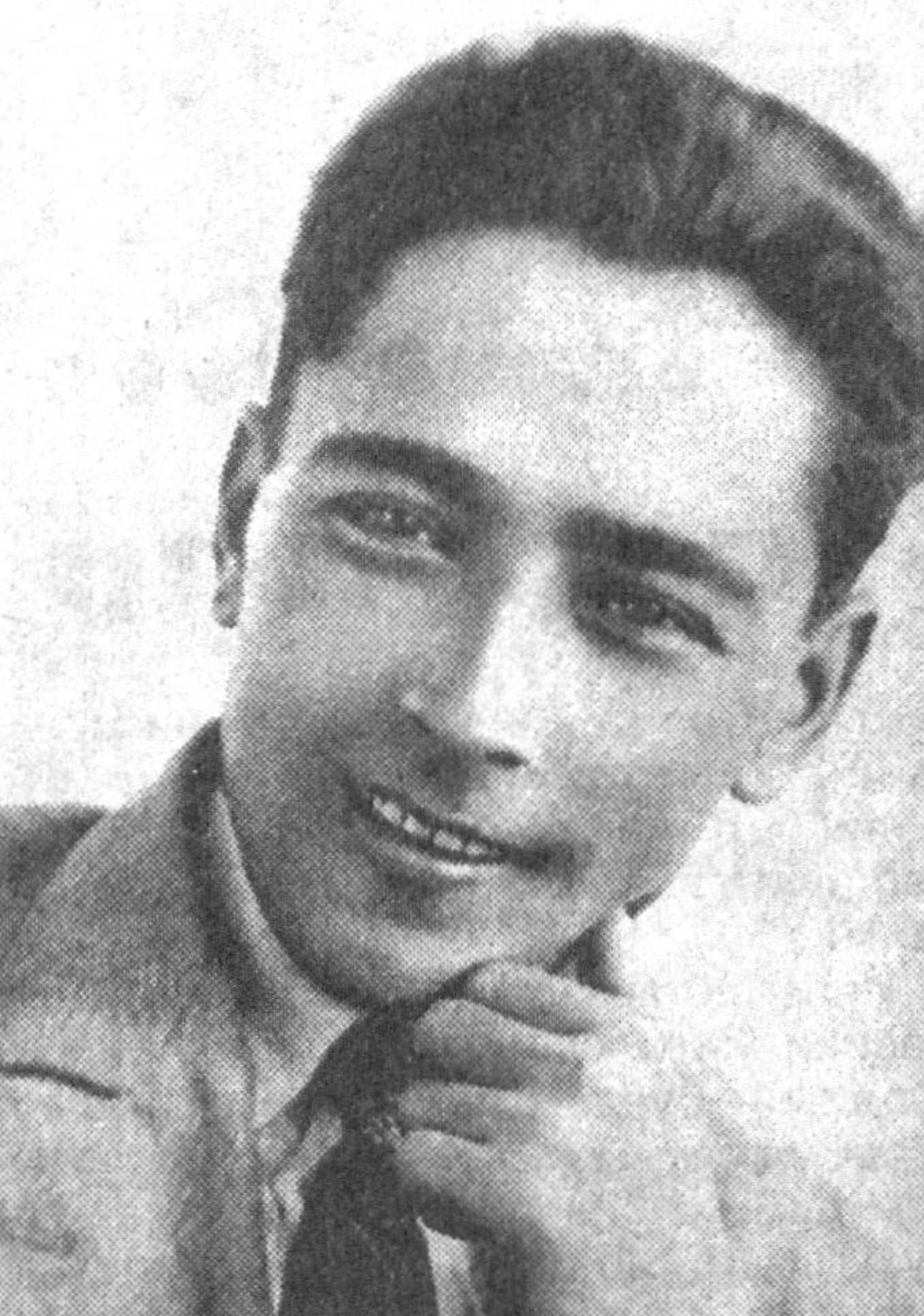
Орадан ойлар ўтди. Амаким бироз тузалиб куч йилдилар. Операдан кетганиндан-дабар топтган драма театридаги эски кадрдоналари кўярда-кўймай сафарларига кўшиб олишиди. Театр Максуд Шайхзо-

мусиқали драмаси кўрсатилди. Ҳабиб Саъдий уч ботирнинг бири — Қаҳрамон ролини ижро этди.

1942 йилнинг 29 апрелида эса, тошмабинларнинг меҳрини қозонганд спектакл — «Ўзбекистон килини»нинг премьerasи бўлди. Ҳ.Олимжон, Н.Погодин, Уйғун ва Собир Абдуллаор қаламига мансуб бу писага Толибхон Соиров, Мутал Бурхонов ва Тұхтасин Жалиловлар кўйасталадилар. Асар фронт ва фронт оркасидаги жўшик, айни вакта ташвиши хәётга багишланган. Унда чойхоначи-ошоз Мамарасул образини Ҳабиб Саъдий яратган эдилар.

Театр сафарларига тез-тез чиқиб турарди. Ҳабиб Саъдий ҳамиши фаол эдилар. Афуски, навбатдаги сафар катта нохушик келтириди. Каттиқ шамомлаш авжига чиқиб, жиддий даволаниш зарур бўди. Амаким 1944 йилнинг 10 январ куни ўзлари севгян опера театридан кетишига мажбур бўлдилар.

Орадан ойлар ўтди. Амаким бироз тузалиб куч йилдилар. Операдан кетганиндан-дабар топтган драма театридаги эски кадрдоналари кўярда-кўймай сафарларига кўшиб олишиди. Театр Максуд Шайхзо-

Аъзамов билан ёнма-ён комик ролни, кейин яна бир неча ролларни ижро этдилар. Лекин ўша қаттиқ шамомлаш ўз хуқумини ўтказди. У киши ётиб колдилар. Ҳамма тепаларидан парвоне эди...

— Пардидон очиб кўйинг, — дедилар амаким холамга.

Холам деразанинг оқ сурғдан кўлинган калта пардасини бироз сурб кўйидилар. Амаким бошпарни сал кўтарип, гулзор томон имлаҳ қарадилар.

— Гул очилмадими? — дедилар маъюсигина.

— Гунача туккан, ҳадемай...

Махбуба ҳолам жавобларини тугатмадилар.

— У оиласиган куни мен... — амаким ўчинич ва армон билан ютицидап ва юзларига фотика тортидилар. Бу кетаман, алвидо, демакининг белгиси эди.

Орадан иккى кун ҳам ўтмади. Ҳовли саҳнини тутган атиргулларнинг бирори гучнаси етилганини кўриб, ўзинг асрар, де Аллоҳга ёлборищи...

Тонгта якин амакимнинг жонларини ўзили. Ҳовлида қизил гул очилган эди. Уни авалдан узишида ва амакимнинг чаккаларига тақиб кўшиди. Бу 1946 йилнинг 16 апрели эди. Амаким 36 ўшидилар. Ўша куни ҳам кўш чиқди. Ўша куни ҳам бўлбуллар хонини килди. Бу иккى фароғат энди бу хона-дон учун татимасди.

Амакимни «Тешик копка» кабристонга элтадилар. Қабристонда театр вакиллари юралари тўлиб гапириши. Аминжон Туриев беш ўшар Ҳайруллан гўлларига олиб: «Ҳабиб, тинн ёт, сенинг ўллинг — бизнинг ўллингиз», — дедилар...

Ёлғор Саъдьев эса амаким вафотидан иккى ойна кейин, ўз номи билан Ёлғор бўлиб туғилди.

Ҳабиб Саъдий гулшани... Бу гулшан ўсиб-унди. Унда янги ниҳоллар бўй таратди. Иккى фарзандлари — Ҳайрулла ва Ёлғор Саъдьевлар ўзбекистон ҳалқ артистинида даражасига етиргар. Шу гулшандан камолот чўйқисига ёришган ва болалар театрининг жонкурияга айланган Лутфулла Саъдуллаев ҳам ўзбекистон ҳалқ артистинида хизмат кўрсатсан артист Гайрат Убайдуллаев эса ҳозир меҳнат фарҳиси.

Ҳамза Каримов, Анвар Салимов каби истебоддаримиз санъат даргоҳига ўз овозлари билан кириб кельмодалар...

— Энди шу килимшинги ювадиган бир иш бор, ука. Ҳалиги Йигитнинг ашуласини менга алоҳига эшишига.

Аминжон акал сал жон кириди. Чиндан ҳам Чинчизоннинг қўнишини ва ўнинг иширикодиги саҳна даҳшатни экан-да.

— Энди шу килимшинги ювадиган бир иш бор, ука. Ҳалиги Йигитнинг ашуласини менга алоҳига эшишига.

— Баконидил, — дебдилар Аминжон.

Мўлжалланган кун ва вакта хозирги Абдулла Кодирий номидаги истироҳат борига жой тайёрларидан. Аминжон акал сал жон кириди.

Чиндан ҳам Чинчизоннинг қўнишини ва ўнинг иширикодиги саҳна даҳшатни экан-да.

— Энди шу килимшинги ювадиган бир иш бор, ука. Ҳалиги Йигитнинг ашу-

ласини менга алоҳига эшишига.

Иккинчи жаҳон уруши йилларидан биринчи театр борки, озарбажон бастакори Узбек. Ҳожибековнинг «Аршин мол-лон» комедияси саҳналаштиришга ошикарди. Ҳабиб Саъдий ҳам бу машҳур асар ижросидан четда қолмаган. Кўлимда бир сурат бор. Унинг олинганига олтмиш беш йилдан соҳиб кетган. Сурат оркасига ҳам лотинча, ҳам араб алифбасида «Саломон ролиди Саъдив Сабиб Ҳабибжон» деб қора қалам билан ёзиб кўйилган. Бу хайройи ўзларининг дастхатлари бўлса керак. Бундан бир неча йил аввал устоз Зикир ака Мухаммаджоновнинг «Саломон ролиди Сабиб Ҳабибжон» спектаклинига ишадиди.

Иккинчи жаҳон уруши йилларидан биринчи театр борки, озарбажон бастакори Узбек. Ҳожибековнинг «Аршин мол-лон» комедияси саҳналаштиришга ошикарди. Ҳабиб Саъдий ҳам бу машҳур асар ижросидан четда қолмаган. Кўлимда бир сурат бор. Унинг олинганига олтмиш беш йилдан соҳиб кетган.

Сурат оркасига ҳам лотинча, ҳам араб алифбасида «Саломон ролиди Саъдив Сабиб Ҳабибжон» деб қора қалам билан ёзиб кўйилган. Бу хайройи ўзларининг дастхатлари бўлса керак. Бундан бир неча йил аввал устоз Зикир ака Мухаммаджоновнинг «Саломон ролиди Сабиб Ҳабибжон» спектаклинига ишадиди.

Иккинчи жаҳон уруши йилларидан биринчи театр борки, озарбажон бастакори Узбек. Ҳожибековнинг «Аршин мол-лон» комедияси саҳналаштиришга ошикарди. Ҳабиб Саъдий ҳам бу машҳур асар ижросидан четда қолмаган. Кўлимда бир сурат бор. Унинг олинганига олтмиш беш йилдан соҳиб кетган.

Сурат оркасига ҳам лотинча, ҳам араб алифбасида «Саломон ролиди Саъдив Сабиб Ҳабибжон» деб қора қалам билан ёзиб кўйилган. Бу хайройи ўзларининг дастхатлари бўлса керак. Бундан бир неча йил аввал устоз Зикир ака Мухаммаджоновнинг «Саломон ролиди Сабиб Ҳабибжон» спектаклинига ишадиди.

Иккинчи жаҳон уруши йилларидан биринчи театр борки, озарбажон бастакори Узбек. Ҳожибековнинг «Аршин мол-лон» комедияси саҳналаштиришга ошикарди. Ҳабиб Саъдий ҳам бу машҳур асар ижросидан четда қолмаган. Кўлимда бир сурат бор. Унинг олинганига олтмиш беш йилдан соҳиб кетган.

Сурат оркасига ҳам лотинча, ҳам араб алифбасида «Саломон ролиди Саъдив Сабиб Ҳабибжон» деб қора қалам билан ёзиб кўйилган. Бу хайройи ўзларининг дастхатлари бўлса керак. Бундан бир неча йил аввал устоз Зикир ака Мухаммаджоновнинг «Саломон ролиди Сабиб Ҳабибжон» спектаклинига ишадиди.

Иккинчи жаҳон уруши йилларидан биринчи театр борки, озарбажон бастакори Узбек. Ҳожибековнинг «Аршин мол-лон» комедияси саҳналаштиришга ошикарди. Ҳабиб Саъдий ҳам бу машҳур асар ижросидан четда қолмаган. Кўлимда бир сурат бор. Унинг олинганига олтмиш беш йилдан соҳиб кетган.

Сурат оркасига ҳам лотинча, ҳам араб алифбасида «Саломон ролиди Саъдив Сабиб Ҳабибжон» деб қора қалам билан ёзиб кўйилган. Бу хайройи ўзларининг дастхатлари бўлса керак. Бундан бир неча йил аввал устоз Зикир ака Мухаммаджоновнинг «Саломон ролиди Сабиб Ҳабибжон» спектаклинига ишадиди.

Иккинчи жаҳон уруши йилларидан биринчи театр борки, озарбажон бастакори Узбек. Ҳожибековнинг «Аршин мол-лон» комедияси саҳналаштиришга ошикарди. Ҳабиб Саъдий ҳам бу машҳур асар ижросидан четда қолмаган. Кўлимда бир сурат бор. Унинг олинганига олтмиш беш йилдан соҳиб кетган.

Сурат оркасига ҳам лотинча, ҳам араб алифбасида «Саломон ролиди Саъдив Сабиб Ҳабибжон» деб қора қалам билан ёзиб кўйилган. Бу хайройи ўзларининг дастхатлари бўлса керак. Бундан бир неча йил аввал устоз Зикир ака Мухаммаджоновнинг «Саломон ролиди Сабиб Ҳабибжон» спектаклинига ишадиди.

Иккинчи жаҳон уруши йилларидан биринчи театр борки, озарбажон бастакори Узбек. Ҳожибековнинг «Аршин мол-лон» комедияси саҳналаштиришга ошикарди. Ҳабиб Саъдий ҳам бу машҳур асар ижросидан четда қолмаган. Кўлимда бир сурат бор. Унинг олинганига олтмиш беш йилдан соҳиб кетган.

Сурат оркасига ҳам лотинча, ҳам араб алифбасида «Саломон ролиди Саъдив Сабиб Ҳабибжон» деб қора қалам билан ёзиб кўйилган. Бу хайройи ўзларининг дастхатлари бўлса керак. Бундан бир неча йил аввал устоз Зикир ака Мухаммаджоновнинг «Саломон ролиди Сабиб Ҳабибжон» спектаклинига ишадиди.

Иккинчи жаҳон уруши йилларидан биринчи театр борки, озарбажон бастакори Узбек. Ҳожибековнинг «Аршин мол-лон» комедияси саҳналаштиришга ошикарди. Ҳабиб Саъдий ҳам бу машҳур асар ижросидан четда қолмаган. Кўлимда бир сурат бор. Унинг олинганига олтмиш беш йилдан соҳиб кетган.

Сурат оркасига ҳам лотинча, ҳам араб алифбасида «Саломон ролиди Саъдив Сабиб Ҳабибжон» деб қора қалам билан ёзиб кўйилган. Бу хайройи ўзларининг дастхатлари бўлса керак. Бундан бир неча йил аввал устоз Зикир ака Мухаммаджоновнинг «Саломон ролиди Сабиб Ҳабибжон» спектаклинига ишадиди.

Иккинчи жаҳон уруши йилларидан биринчи театр борки, озарбажон бастакори Узбек. Ҳожибековнинг «Аршин мол-лон» комедияси саҳналаштиришга ошикарди. Ҳабиб Саъдий ҳам бу машҳур асар ижросидан четда қолмаган. Кўлимда бир сурат бор. Унинг олинганига олтмиш беш йилдан соҳиб кетган.

Сурат оркасига ҳам лотинча, ҳам араб алифбасида «Саломон ролиди Саъдив Сабиб Ҳабибжон» деб қора қалам билан ёзиб кўйилган. Бу хайройи ўзларининг дастхатлари бўлса керак. Бундан бир неча йил аввал устоз Зикир ака Мухаммаджоновнинг «Саломон ролиди Сабиб Ҳабибжон» спектаклинига ишадиди.

Иккинчи жаҳон уруши йилларидан биринчи театр борки, озарбажон бастакори Узбек. Ҳож

